

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-2.27>**С. О. Приходько**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Харківського національного університету міського господарства
імені О. М. Бекетова

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ВОЛОДІННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті розглядається питання альтернативних варіантів організації контролю знань у навчанні іноземної мови студентів технічних університетів. Автор підкреслює, що задачею контролю повинен бути аналіз ходу навчального процесу, оцінка результатів, надання необхідних порад, для чого необхідно встановити диференційовані параметри оцінки за видами мовленнєвої діяльності й аспектам мови, забезпечити їх якісну і кількісну інтерпретацію, що становить особливу складність при комплексному навчанні мовної діяльності. Автор аналізує переваги і недоліки такого сучасного виду оцінювання, як тестування, і зазначає, що ця форма контролю не дозволяє перевіряти й оцінювати високі, продуктивні рівні знань, пов'язані з творчістю, у ньому присутній елемент випадковості.

Методами альтернативного оцінювання автор називає анкетування, метод комунікативних завдань, метод пробного іспиту та мовне портфоліо, наводить їх характеристики і приклади використання у викладанні англійської мови студентам технічних спеціальностей. У процесі навчання іноземних мов анкетування використовується для визначення рівня інформованості респондентів, виявлення їх оціночних суджень, думок, відносин, мотивів вивчення предмета, ставлення до іноземної мови, курсу навчання загалом або окремих його частин, методики навчання, що використовує викладач. Метод комунікативних завдань широко застосовується для рубіжного контролю. Метод пробного іспиту дозволяє студентам на практиці познайомитися з процедурою іспиту, виявити свої «сильні» та «слабкі» сторони, обрати стратегії, що необхідно розвивати для успішного складання іспиту; проконтролювати рівень навченості за пройденим мовним матеріалом, що дає можливість скорегувати навчальний план, повторити ті чи інші теми. Мовне портфоліо студента містить матеріали, накопичені за весь період навчання.

Автор доходить висновку, що альтернативні методи контролю здатні не тільки доповнювати традиційні техніки контролю іноземної комунікативної компетенції студентів, а й служити засобом перетворення ситуації педагогічного вимірювання в навчальну ситуацію.

Ключові слова: *контроль знань, альтернативні форми контролю, оцінювання, навчальна діяльність.*

Постановка проблеми. Процес інтеграції України у світовий економічний простір не може не позначатися на багатьох тенденціях сучасного життя, особливо у галузі вищої освіти. Зміни, що відбуваються сьогодні, відображають перехід від традиційної системи освіти до продуктивних освітніх технологій, орієнтованих на самостійну навчальну діяльність студентів. Специфічною особливістю сучасного етапу розвитку вищої освіти є новий погляд на соціальні ролі його учасників: студент стає не тільки «споживачем» інтелектуальної та духовної культури, але й співавтором свого творчого розвитку в різноманітних формах індивідуальної та спільної з викладачем й іншими студентами діяльності. За цих умов актуальності набуває питання контролю навчальних досягнень, оскільки процес оцінювання результатів діяльності студентів є важливою складовою частиною освітнього процесу й інструментом впливу на мотивацію до вивчення дисциплін. Він забезпечує

систематичний збір актуальної інформації, інтерпретація якої дозволяє зробити висновки як про рівень знань студента, так і про навчальні програми і навчальний процес загалом. Проблема сучасного етапу розвитку освіти, зокрема викладання іноземної мови у закладах вищої освіти, полягає в тому, що традиційні види контролю та способи атестації мають певні недоліки, серед яких і недостатня об'єктивність оцінювання, нерідко суб'єктивне ставлення викладача до студента, що може проявлятися при проведенні будь-якого виду контролю. Ефективне оволодіння іноземною мовою як засобом, що забезпечує потреби професійної та соціальної діяльності, передбачає насамперед уміння самостійно, крізь усе життя, працювати над вивченням мови й поповнювати свої знання та вміння, розвивати власну комунікативну й інформативну культуру. Цими причинами викликана необхідність пошуку альтернативних видів оцінювання знань студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує значний інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до проблеми, що розглядається. Вагомими є наукові доробки щодо педагогічних підходів до розуміння навчання і оцінювання знань як цілісної системи компонентів, що містить мету, зміст, процес навчання і контролю знань (Ш. Амонашвілі, А. Андреев, С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Беспалько, Р. Гришкова, Н. Дайрі, І. Лернер, І. Підласий, О. Пометун, М. Скаткін, Н. Талізін, Г. Юдіс та ін.). Питання здійснення контролю з погляду методики викладання іноземних мов розглядалися у роботах І. Бім, О. Вишневецького, Н. Гез, О. Ніколаєва, Г. Рогової, С. Шатілова та ін. Формування і перевірка складників іншомовної компетентності стали об'єктом уваги у дослідженнях Л. Ашкінової, Ю. Головач, В. Голубець, К. Заруцької, І. Кошман, Я. Крапчатової, Н. Красюк, І. Курдюмової, М. Мітіної, Н. Сасенко, В. Овчаренко, В. Панченко, О. Української, Т. Король та ін. Питання тестування у навчанні іноземної мови розроблялися Д. Андерсоном, І. Булахом, В. Коккотою, С. Ніколаєвим, О. Петрашук, А. Рапопорт, Д. Русселом, Ю. Х'юзом. Водночас, незважаючи на активний інтерес науковців до проблематики, пов'язаної з питаннями організації контролю знань у навчанні іноземної мови, він досі у практиці залишається дуже близьким до традиційних форм навчання і не розкриває всіх можливостей альтернативного оцінювання досягнень студентів.

Метою статті є розгляд альтернативних форм оцінювання знань студентів у навчанні іноземної мови (тестування, анкетування, метод комунікативних завдань, метод пробного іспиту та метод мовного портфоліо), аналіз особливостей їх використання у навчальному процесі технічного ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Контроль у процесі навчання іноземної мови допомагає визначити рівень сформованості у студентів мовленнєвих навичок і умінь, діагностувати труднощі, що можуть відчувати студенти у процесі засвоєння мовного матеріалу, оцінювати ефективність прийомів і способів навчання, застосовувати нові засоби, поєднувати форми і методи навчання та самостійної роботи, що дає змогу ефективно реалізовувати поставлені дидактичні завдання. Оцінювання слід розглядати не як підрахунок помилок, репресивний захід, а як вимір досягнень і стимул до подальшого навчання.

Важливою вимогою до будь-якої форми контролю є об'єктивність отриманих результатів, що дозволяє дати точну оцінку і визначити рекомендації для корекції навчальної мовленнєвої діяльності студентів і методичної діяльності викладача. Завдання викладача як організатора процесу оцінювання полягає в тому, щоб не переривати навчальний процес для процедури вимірювання

результатів, не відокремлювати зміст контролю від змісту навчання (такий поділ характерний для міжнародних іспитів з англійської мови), не обмежувати отримані результати описом прогалин у знаннях студентів, не ігнорувати показники приросту знань за певний період і не підмінити аналіз індивідуальних показників простим порівнянням із програмною нормою. Щоб можна було проаналізувати хід навчального процесу, оцінити результати контролю, надати необхідні поради, необхідно встановити диференційовані параметри оцінки за видами мовленнєвої діяльності й аспектами мови, забезпечити їх якісну і кількісну інтерпретацію, що становить особливу складність при комплексному навчанні мовної діяльності.

Аби врахувати усі зазначені вище вимоги, традиційні прийоми контролю, такі як опитування, аудіювання, усний / письмовий переклад, виконання письмових завдань необхідно доповнювати сучасними альтернативними техніками, що стимулюють студентів до більш активного прояву своєї суб'єктності, розвитку автономності, усвідомлення цілей вивчення іноземної мови та побудови своєї власної стратегії та траєкторії навчання.

Перехід освіти на рейтингову систему оцінювання актуалізував такий вид контролю, як тести, що активізують самостійну роботу студентів, роблять її ритмічною і систематичною протягом семестру, сприяють диференціації й оптимізації організації контролю навчальної діяльності студентів. Сучасне тестування науковці визначають як «стандартизований та об'єктивний метод контролю й оцінювання знань, умінь і навичок студентів, що встановлює рівень підготовки та їхню відповідність освітнім стандартам у конкретній галузі знань» [1, с. 38], «спеціально підготовлений набір завдань, що дозволяє адекватно оцінити знання учнів за допомогою статистичних методів» [4, с. 9].

Н. Кожем'яко наводить такі переваги використання тестового контролю знань студентів: можливість застосування як засобу всіх видів контролю, а саме базового і початкового, поточного і тематичного, рубіжного і залікового, підсумкового й екзаменаційного, а також самоконтролю; можливість детальної перевірки рівня засвоєння кожного змістовного модуля дисципліни; економія навчального часу під час поточного контролю знань, об'єктивність оцінювання результатів навчання; мінімізація емоційного впливу викладача на студента; наявність чіткої однозначної відповіді, можливість комп'ютеризованого у локальній мережі та паперового варіанта тестування, урахування індивідуальних особливостей студентів; висока змістовна обґрунтованість тестового контролю тощо [2, с. 113].

У сучасній теорії та практиці тестового контролю нараховується понад 20 різновидів тестів залежно від мети, характеру і функцій контролю,

форми відповіді. У рамках кожного типу можна виділити кілька видів тестових завдань залежно від форми варіантів відповідей: альтернативний вибір (правильно / неправильно); зіставлення пар із двох колонок за певними ознаками; одиночний вибір однієї правильної відповіді з декількох запропонованих; множинний вибір – вибір кількох правильних відповідей із запропонованих варіантів; визначення порядку окремих слів або словосполучень для побудови грамотного речення; завершення незакінченого речення за змістом; підстановка пропущених слів у тексті. Список можливих типів питань не обмежується цим переліком і може бути істотно розширено залежно від конкретних дидактичних цілей за рахунок комбінації різних варіантів і включення в них мультимедійної інформації.

Але контроль у формі тесту не позбавлений і певних недоліків. Так, тестування не дозволяє перевіряти й оцінювати високі, продуктивні рівні знань, пов'язані з творчістю, тобто імовірнісні, абстрактні та методологічні знання. Широта охоплення тем у тестуванні має і зворотну сторону: студент, на відміну від усного або письмового іспиту, не має достатньо часу для глибокого аналізу теми. У тестуванні присутній елемент випадковості. Наприклад, студент, який не відповів на просте питання, може дати правильну відповідь на більш складне. Причиною цього може бути як випадкова помилка у першому питанні, так і вгадування відповіді у другому. Це спотворює результати тесту і призводить до необхідності врахування ймовірнісної складової частини при їх аналізі.

Н. Проценко звертає увагу й на інші вади тестового контролю знань, такі як можливість оцінки лише кінцевого результату (правильно – неправильно) при застосуванні тестів закритого типу, тоді як сам процес, що привів до нього, не розкривається; психологічний недолік – стандартизація мислення без врахування рівня розвитку особистості; тестові завдання дозволяють перевірити лише обмежену частину знань і не можуть повністю замінити інші форми перевірки, хоча вони й відкривають багато нових можливостей перед викладачем [6, с. 520].

О. Пометун [5] методами альтернативного оцінювання називає експрес-опитування, розширене опитування (повна відповідь із поясненням положень і наведенням аргументів), творче завдання, спостереження з використанням оцінювальних рубрик, самооцінка. До альтернативних методів контролю ми відносимо анкетування, метод комунікативних завдань, метод пробного іспиту і мовне портфоліо. Охарактеризуємо більш детально наведені методики.

Анкетування (*questionnaires*) як один з основних методів наукового дослідження у соціології, психології, що широко застосовується і в педагогіці,

здійснюється за допомогою анкет тематично обґрунтованої сукупності питань, сконструйованих із метою оперативного виявлення деяких якісних і кількісних характеристик об'єкта або предмета опитування.

Анкети, що застосовуються у процесі навчання іноземних мов, за метою можна розділити на дві групи. До першої відносять анкети, які використовуються для визначення рівня інформованості респондентів, виявлення їх оціночних суджень, думок, відносин. Ці анкети з'ясовують такі, наприклад, питання, як знання студентами країнознавчого матеріалу, структури навчальної діяльності, індивідуальної стратегії засвоєння іноземної мови і т. ін. За допомогою анкет другої групи визначають мотиви вивчення предмета, ставлення до іноземної мови, курсу навчання загалом або окремих його частин, методики навчання, що використовує викладач. Така анкета може допомогти викладачеві з'ясувати більш детально те, як студенти оцінюють власні знання з іноземної мови, що розглядають як слабкі та сильні сторони своєї підготовки. Формат анкет також може бути різним: складання списків (*listing*), до яких студенти записують найбільш проблемний для освоєння матеріал; класифікація переваг (*ranking preferences*) – ранжування студентами завдань, які вони обирають насамперед; класифікація проблем (*ranking problems*) – виділення таких мовних сфер, що є для них важкими; питання множинного вибору (*multiple choice questions*) – студенти відповідають на питання, які стосуються їхніх звичок тощо. Анкети можуть застосовуватися на різних етапах навчання для контролю навичок, умінь, компетенцій, а також для самоконтролю студентів. Найбільш доречним є використання анкети типу «складання списків» і «класифікація переваг» перед вивченням розділу підручника для виявлення можливих мовних проблем і діагностики рівня наявних знань. Після закінчення вивчення розділу для самоконтролю студентам можна запропонувати анкету, де необхідно дати відповідь на питання «можу / не можу».

Метод комунікативних завдань (*task-based learning*) широко застосовується для рубіжного контролю, наприклад, наприкінці семестру. На думку С. Торнбері, цей вид діяльності, що дозволяє студентам працювати у групі, обов'язково повинен відбуватися в режимі реального часу, а учасники ситуації контролю повинні взаємодіяти, використовуючи мовні засоби (за відсутності обмежень на їх використання); результат взаємодії не може бути передбачений на 100% [7].

Наведемо приклад завдання такого типу з досвіду власної роботи. Студенти 2 курсу, що навчаються за спеціальністю 192 «Будівництво та цивільна інженерія», отримують завдання: «До вашої проектно-будівельної фірми звернувся клієнт, який хоче замовити вам проект будинку

за певними вимогами. Ваше завдання: розробити проект, дотримуючись таких умов, як: орієнтація, поверховість, метраж, умови ґрунту, розташування кімнат, енергоефективність». Студенти працюють над проектом протягом семестру, використовуючи свої професійні знання та вміння, отримані шляхом вивчення спеціальних предметів (розрахунок будівельних конструкцій, механіка ґрунтів і т. ін.). Після закінчення семестру проводиться захист завдань, на який для оцінки професійного змісту проектів запрошуються не тільки викладачі іноземної мови, а й провідні викладачі фахових дисциплін, які володіють англійською мовою. Всі присутні отримують оціночний лист, на якому фіксуються відмітки викладачів (педагогічний контроль) та інших студентів (взаємоконтроль студентів). Наведемо приблизний зміст оціночного листа:

1. Підготовка і зміст завдання (параметри оцінювання: розробленість теми; структурованість виступу; пояснення основної ідеї; використання прикладів).

2. Презентація (параметри оцінювання: чітке усне мовлення, тобто не читання з листа; зоровий контакт з аудиторією; грамотне оформлення слайдів презентації, легкість сприйняття інформації, грамотне використання ілюстрацій, схем, планів).

3. Англійська мова (параметри оцінювання: правильність граматичних конструкцій; вимова, що не ускладнює розуміння; відповіді на запитання аудиторії).

Метод пробного іспиту (*mock exam*) особливо широко використовується при підготовці до іспитів, університетських або міжнародних (наприклад, таких, що проводяться підрозділом ESOL екзаменаційної ради Кембриджського університету і визначають мовний рівень студентів відповідно до шкали Загальноєвропейських компетенцій володіння іноземною мовою (CEFR)).

Цей метод оцінювання, як вважають зарубіжні науковці [8], дозволяє студентам отримати реальний екзаменаційний досвід, на практиці познайомитися з процедурою іспиту (заповненням бланка відповіді, тимчасовими обмеженнями, питаннями, що можуть бути задані під час іспиту), виявити свої «сильні» та «слабкі» сторони, обрати стратегії, що необхідно розвивати для успішного складання іспиту; проконтролювати рівень навченості за пройденим мовним матеріалом, що дає можливість скорегувати навчальний план, повторити ті чи інші теми. Ключовим моментом цього виду контролю є поведінка викладача, який повинен виступати

у функції екзаменатора, чітко дотримуватися екзаменаційних процедур, стежити за часом, що виділяється на виконання завдань, адекватно оцінювати екзаменаційні роботи згідно із заздалегідь відомими студентам критеріями.

Метод мовного портфеля (*language portfolio*) спрямований на здійснення не тільки контролю, але і самоконтролю студентів. Н. Коряковцева визначає цей інструмент як пакет робочих матеріалів, що представляють результат навчальної діяльності з оволодіння іноземною мовою і дають студенту можливість самостійно або спільно з викладачем проаналізувати й оцінити обсяг виконаної роботи, спектр своїх досягнень у вивченні мови, динаміку оволодіння її різними аспектами [3]. Мовне портфоліо студента містить матеріали, накопичені за весь період навчання в бакалавраті, й може поповнюватися під час подальшого навчання в магістратурі.

Висновки і пропозиції. Аналіз матеріалів тестування, анкетування, методів комунікативних завдань, пробного іспиту та мовного портфоліо, безумовно, є корисним для всіх учасників педагогічного процесу, тому що інформує про характер його здійснення. Головною метою контролю є забезпечення сучасного, варіативного і всебічного зворотного зв'язку між студентами і викладачем, базуючись на якій, педагог встановлює, як загалом сприймається і засвоюється навчальний матеріал. Мета контролю визначає й вибір його засобів. Викладачу слід пам'ятати, що тільки комплексне застосування усіх форм і засобів контролю дає змогу регулярно й об'єктивно виявляти динаміку формування мовної і мовленнєвої компетенції студентів. На наш погляд, не тільки використання у роботі викладача загальноприйнятих форм контролю, але й систематичний пошук і впровадження своїх засобів оцінювання, що розкривають індивідуальні особливості студентів, дозволить вчасно усувати недоліки і прогалини у знаннях студентів.

Таким чином, можна зробити висновок, що альтернативні методи контролю здатні не тільки доповнювати традиційні техніки контролю іноземної комунікативної компетенції студентів, а й виступати як складники процесу навчання, служити засобом перетворення ситуації педагогічного вимірювання в навчальну ситуацію, отже, вони допомагають студентам самим оцінити результати своєї навчальної діяльності, виявити причини успіхів і невдач, а також використовувати зроблені висновки для підвищення ефективності власного навчання.

Список використаної літератури:

1. Голокоз Н.В. Використання тестових технологій на уроках української мови для підвищення якості навчальних досягнень учнів. *Таврійський вісник освіти*. № 2. 2013. С. 38–41.
2. Кожем'яко Н.В. Тестування як форма перевірки знань студентів під час вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. Вип. 64. 2018. С. 112–115.
3. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : пособие. Москва : АРКТИ, 2002. 106 с.
4. Матиенко А.В. Альтернативный контроль в обучении иностранному языку как средство повышения качества языкового образования : автореф. дис. ... док. пед. наук : 13.00.02. Иркутск, 2008. 23 с.
5. Пометун О. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці. *Доба: науково-методичний часопис з громадянської освіти*. 2002. № 2. С. 2–6.
6. Проценко Н.В. Тестовий контроль та сучасні технології викладання іноземних мов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2009. Вип. 11. С. 516–522.
7. Thornbury S. *How To Teach Speaking*. London : Pearson Education, 2005. 160 p.
5. 8. Burgess S., Head K. *How to Teach Exams*. London : Pearson Education, 2006. 157 p.

Prykhodko S. Alternative forms of English language level evaluation of students of technical universities

The questions of alternative options for organizing knowledge control in teaching foreign languages of students of technical universities are considered in the article. The author emphasizes that the task of control should be to analyze the course of the educational process, to evaluate the results, to provide the necessary advice, for which it is necessary to establish differentiated parameters of assessment by types of speech activity and aspects of language, to ensure their qualitative and quantitative interpretation, which is of particular complexity in complex language learning activities. The author analyzes the advantages and disadvantages of this modern type of assessment, such as testing, and notes that this form of control does not allow to check and evaluate high, productive levels of knowledge related to creativity, it contains an element of chance.

As alternative assessment methods, the author calls the questionnaire, the method of communicative tasks, the test method and the language portfolio, gives their characteristics and examples of use in teaching English to students of technical specialties. In the process of teaching foreign languages, the questionnaire is used to determine the level of awareness of the respondents, to identify their evaluative judgments, thoughts, attitudes, motives for learning the subject, attitude to the foreign language, the course of study as a whole or individual parts of it, teaching methods used by the teacher. The method of communicative tasks is widely used for border control. The test method allows students to become familiar with the examination procedure in practice, to identify their "strengths" and "weaknesses", to choose the strategies that need to be developed for successful examination; to control the level of learning on the passed language material, which makes it possible to adjust the curriculum, to repeat certain topics. The student's language portfolio contains materials accumulated over the entire period of study.

The author concludes that alternative methods of control can not only complement the traditional techniques of controlling students' foreign language communicative competence, but also serve as a means of transforming the situation of pedagogical dimension into a learning situation.

Key words: *knowledge control, alternative forms of control, assessment, educational activity.*